

ТРАФИКЪТ НА ХОРА КАТО СОЦИАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФЕНОМЕН

гл. ас. д-р Мария Дишкова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – гр. Бургас

HUMAN TRAFFIC AS SOCIAL-PEDAGOGICAL PHENOMENON

Assist. Prof. Maria Dishkova, PhD

University „Prof. d-r Asen Zlatarov“ – Burgas

Abstract: Human traffic is a phenomenon with huge sizes. It is a big problem that reaches different kind of people and society as a whole. There are regions that human traffic is a way of living. This statue is actually about the victims of human traffic, many of which are kids. It is phenomenon with many different faces. They are economic, political, ethnical, ethic and so on. But it is and a social-pedagogical problem and below this will be proved by theory and practice..

Key words: human traffic, victims, laws, social-pedagogical, domestic violence, children in risk.

Трафикът на хора е проблем с много измерения. Това явление може да бъде разглеждано в различни аспекти: политически, икономически, здравни, психологически, криминални, обществени, възпитателни, интернационални, правителствени, законови и др.

Безспорно трафикът на хора е и социално-педагогически проблем. Това се обуславя от профила на жертвата, както преди, така и след преживяното. Най-общо може да се каже така:

- Липсата на социално-педагогическа среда и подкрепа виктимизира не малка част от българското население и превръща конкретни индивиди в потенциални жертви на трафик.
- Лицата, преживели трафик на хора, се нуждаят от задължителна и незабавна социално-педагогическа помощ. Тя трябва да се реализира с цел преодоляване на натрупаните в психиката на личността спомени за негативни преживявания и тяхната ресоциализация в обществото.

Съгласно Допълнителна разпоредба на Закона за борба с трафика на хора (Държавен вестник, бр. 46 от 20 Май 2003 г.) трафик на хора е:

- „**набирането, транспортирането, прехвърлянето, укриването или приемането на хора, независимо от изразената от тях воля, когато се извършва с цел експлоатация**“ [2].

В същата разпоредба към нормативния документ се дава определение, както за експлоатация, така и за рискова група. Експлоатация е:

- „**противозаконно използване на хора за разврат, за отнемане на телесен орган, тъкан, клетка или телесна течност от пострадалия, за осъществяване**

вяване на принудителен труд, за просия или за държане в принудително подчинение, за поставяне в робство или в положение, сходно с робството” [2].

Рискова група е:

- *„група от лица, които поради възрастта си, пола, социалния статус или разположението на района, в който живеят, са потенциални жертви на трафик на хора“ [2].*

В протокола за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (Държавен вестник, бр. 98, 8 Декември 2005 г.) е вписано следното определение за трафик на хора:

- *„трафик на хора” означава набирането, транспортирането, прехвърлянето, укриването или приемането на хора чрез заплаха или използване на сила или други форми на принуда, отвлечане, измама, заблуда, злоупотреба с власт или с уязвимо положение или чрез даване и получаване на плащания или други облаги за получаване съгласието на лице, което има контрол върху друго лице, с цел експлоатация; експлоатацията включва като минимум експлоатиране на проституцията на други лица или други форми на сексуална експлоатация, принудителен труд или услуги, робство или дейности, сходни с робството, заробване или отнемане на телесни органи“ [8].*

В Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (Държавен вестник, бр. 98 от 8 Декември 2005 г.) едно престъпление се определя като транснационално по своя характер, когато:

- а) е извършено в повече от една държава;*
- б) е извършено в една държава, но значителна част от планирането, подготовката, ръководството или контрола се осъществява в друга държава;*
- в) е извършено в една държава, но с участието на организирана престъпна група, която осъществява престъпна дейност в повече от една държава; или*
- г) е извършено в една държава, но произвежда значителен ефект в друга държава [4].*

„Трафикът на хора се извършва с цел извеждане на местни граждани или транзитиране на чужденци, желаещи да се установят в Западна Европа или в Америка, както и за задоволяване потребностите на западния пазар от проституиращи жени или деца, предоставяни за тази цел“ [10].

По силата на Закона за борба с трафика на хора се създава Национална комисия за борба с трафика на хора. Организацията и дейността на националната комисия за борба с трафика на хора се урежда със съответния Правилник за организацията и дейността на националната комисия за борба с трафика на хора (Държавен вестник, бр. 19 от 9 Март 2004г.) [7]:

Чл. 1. „С правилника се уреждат организацията и дейността на Националната комисия за борба с трафика на хора към Министерския съвет, наричана по-нататък „Националната комисия“.

Чл. 2. „Националната комисия ръководи, координира и контролира дейността по прилагане на националната политика и стратегия за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите“.

Чл. 3. „Националната комисия осъществява дейността си съгласно Закона за борба с трафика на хора чрез администрация и местни комисии за борба с трафика на хора, наричани по-нататък „местните комисии“.

Чл. 4. „За дейността си по чл. 2 Националната комисия разработва ежегодно национална програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите му и я представя за утвърждаване от Министерския съвет“ [7].

„Трафикът на хора е престъпление, свързано с:

- ✓ експлоатацията на хора, най-често трудова и/или сексуална;
- ✓ отнемането на органи;
- ✓ трафик на бременни жени с цел продажба на новородените им;
- ✓ просия;
- ✓ извършване на престъпни дейности“ [7].

„Хората, които стават жертви на трафик, са принудени насилствено да работят или да предлагат сексуални услуги срещу минимално или никакво заплащане. Често експлоатацията е съпътствана с физическо или емоционално насилие, заплахи към живота на жертвите и техните близки. Жертви на трафик могат да бъдат всички:

- хора от различна възрастова група;
- хора с различно социално положение;
- мъже;
- жени;
- бременни жени;
- деца“ [7].

„Всеки човек би могъл да стане жертва на престъплението трафик на хора, но има лица, които са в по-голям риск да бъдат въввлечени в трафик“ [5].

Когато разглеждаме трафикът на хора като социално-педагогически проблем трябва да подчертаем, че той е „много тясно свързан с друг социално-педагогически проблем, а именно проблема за **насилието**. Това е „насилието във всичките му аспекти, както и всичко свързано със семейната и/или подкрепяща среда за индивида и неговите най-близки хора“ [5].

Проблемът за насилието трябва да бъде разглеждан в тясна връзка с проблема за трафика на хора, защото „много често, в един или друг момент от случването на престъплението трафик на хора, трафикантите използват **насилието като най-ефективен механизъм за запазване на контрол на жертвата**. Насилието може да се проявява в много и различни форми:

- емоционално;
- физическо;
- психическо;
- вербално;
- икономическо и т.н.“ [5].

„Ако един човек, в случая жертвата, е свикнал с подобно поведение на насилие, прагът му на чувствителност спрямо насилието е много висок и/или той/тя е възприел това поведение почти като норма. В такъв случай възможността той/тя да разпознае насилника и трафиканта като някой, който всъщност е „добър“ и му мисли „доброто“ е доста реална. Или най-малкото жертвата би си казала „ами такъв е животът и хората са такива“, защото реално той/тя няма други модели за сравнение, освен насилническите“ [5]. В този смисъл проблемът за трафика на хора има много сериозен социално-педагогически аспект, който трябва да се има предвид от специа-

листите-социални педагози при тяхната работа със съответната целева група (лица – жертви на трафик). Този аспект трябва да е и един от водещите, когато се реализират дейности по посока на превенцията, особено с групи от лица в риск.

„Факт е, че голяма част от жертвите на трафик идват от дисфункционална семейна среда и са били подложени на домашно насилие“ [9].

Най-доброто за всяко дете е да получи всичко изброено по-долу на първо място от семейството си и от най-близките си хора. „Всяко дете има нужда от:

- ☺ Любав.
- ☺ Сигурност.
- ☺ Доверие.
- ☺ Похвали.
- ☺ Нови преживявания.
- ☺ Отговорности, съобразени с него ” [1].

Друг социално-педагогически аспект на проблема за трафика на хора е, че „една от последиците от преживяното насилие е силната тенденция от страна на жертвите:

- да не се доверяват;
- да се страхуват от другите;
- дори да се отказват от социални контакти и връзки” [9].

„Вследствие на това те губят социални ресурси и затвърждават позицията си на **социална изолация**. В периода на възстановяване е важно на жертвата да се върнат основните чувства за ориентация, самоувереност, сигурност и контрол, както и да се внимава жертвата да не бъде допълнително травмирана“ [9].

В този смисъл социално-педагогическият аспект на проблема за трафика на хора има няколко измерения:

- ✓ От една страна именно липсата на интензивен социален живот и малкият брой социални контакти правят от личността потенциална жертва на трафик. Дори се предполага, че е възможно жертвата да не поддържа взаимоотношения със семейството и близките си.
- ✓ От друга страна, жертвата на трафик силно се отчуждава от социума по силата на травматичните си преживявания.
- ✓ На трето място, жертвата се нуждае от кризисна интервенция, която се реализира от съответните специалисти и предполага наличието на комуникация.
- ✓ А точно в този момент жертвата може да не желае да говори.

Това означава, че социалният педагог трябва да приложи редица професионални умения, за да предразположи жертвата и да постигне оптимални резултати от работата си с нея.

„Социалната работа като професия също се занимава с проблема за трафика на хора. Социалните педагози работят в две основни направления:

❖ **Работа с жертви на трафик.**

В това направление социалните работници търсят източниците на подкрепа на преживелите трафик хора, преди всичко във взаимодействието на личността с обществото и прекъснатата връзка на взаимодействие „индивид – обкръжаваща среда“. Посредством методите на социалната работа, те подпомагат жертвите да възвърнат своето лице в обществото като се ресоциализират и започнат нов живот.

❖ **Работа по превенция на трафик.**

Превантивната дейност включва разработването на програми за повишаване информираността по проблема, както сред застрашените от попадане в трафик групи, така и сред широката общественост“ [6].

„Методите, подходящи за работа с трафицирани момичета биват:

- 1) Превенция на трафика чрез предоставяне на информация и обучение.
- 2) Ресоциализация в обществото.
- 3) Повишаване на уменията за справяне.
- 4) Придобиване на нови умения и мотивация на жертвите.
- 5) Консултиране преди, по време на и след попадане в трафик.
- 6) Кризисна интервенция на жертвите.
- 7) Групова работа.
- 8) Сензитивиране на общността“ [6].

„Социалната работа в своята същност е подкрепяща индивида професия, чрез намеса на ниво личност и социално обкръжение. Ето защо ролята на социалните работници по отношение работата с потенциални жертви и жертви на трафик е от съществено значение за тяхното предпазване, стабилизиране и ресоциализиране в обществото. Насочвайки един индивид към ново начало и същевременно с това, подкрепяйки го в процеса на промяната е може би най-важното за осъществяване на правилна намеса в случай на трафик. Ролята на социалния работник не се заключава само с работа с конкретния индивид, но също така и с неговото социално обкръжение“ [6].

По отношение на превантивните дейности „в училищна среда добре работят дискусиите с елементи на тренинг по определен проблем, например трафик на хора. Това дава възможност на учениците да дискутират върху причините, свързани с трафика на хора. В условията на защитена среда младите хора могат да поиграят, обсъдят и анализират вероятни ситуации, които показват капаните, в които е възможно да попаднат. Примерното съдържание на дискусиите би могло да включва:

- Какво представлява трафикът на хора.
- Преживявания и нагласи по темата.
- Основни рискови групи.
- Механизми за измама и въвличане в трафик, за манипулация и контрол.
- Какво преживяват жертвите на трафик.
- Психическата травма.
- Основни проблеми и възможни решения.
- Как да се отправят ефективни послания.

Целите на подобни дискусии са придобиване на знания и умения за предпазване, а очакваните резултати са:

- изграждане на чувствителност и компетентност по проблемите на трафика;
- умения за разпознаване, подкрепа и насочване.

Когато се говори за риск при деца, се има предвид необходимостта от избягване на сериозни, дори непоправимо вредни последици, които биха могли да възникнат при определена опасна ситуация“ [11].

„Превенцията се осъществява на няколко нива чрез предлагане на различни видове услуги, които се предоставят директно на жертвите или потенциално застрашените. Това става чрез директни срещи с целевите групи и отправяне на директни

послания към тях. Подходящи са различните брошури и листовки, предоставящи информация за рисковете от попадане в трафик и начините за справяне. Насоките за превенция на трафика на хора са:

- разпространение на информация и знания за трафика на жени и деца сред целевите групи и широката общественост, чрез организиране на срещи, дискусии, обучения, издаване на печатни материали, медийни кампании;
- обучение на професионалисти, които работят пряко с децата в умения да разпознават уязвими деца и юноши от въвличане в насилствена проституция и трафик и да осъществяват превенция на трафик сред учениците;
- предоставяне на информация на младежи и девойки, желаещи да заминат за чужбина, и на техните родители за: легалните начини да заминеш за чужбина (изисквания за фирмите, договорите, визите и други неща, които е важно да проверят преди да заминат); рисковете и организациите, които могат да потърсят ако попаднат в беда в чужбина;
- информиране и работа с институциите, местната власт и обществеността за промяна на обвинителните нагласи към жените и децата в посока на разбиране и подкрепа“ [6].

В превантивната дейност е приложима и теорията за социалното учене (социално-когнитивна теория) на психолога Албърт Бандура, според която „хората учат:

- ✓ **Непряко.** Като наблюдават и моделират себе си по образец на другите, с които се идентифицират (например начинът, по който младите хора възприемат поведението на връстниците си).
- ✓ **Пряко.** Като усвояват умения, които създават у тях самоувереност, че са овладели дадено поведение. Това състояние се нарича самоефикасност и включва способността на човека да преодолява бариерите, които му пречат да се държи по определен начин“ [12].

В заключение трябва да се подчертае, че информирането на обществеността цели превенция по посока на трафика на хора в няколко различни посоки:

- Неутрализиране на негативното обществено отношение към рисковите групи и жертвите на трафик.
- Предоставяне на информация относно „капаните“, в които може да попадне всеки член на обществото, независимо от пола и социално-икономическия статус.
- Даване на знание за профила на потенциалната жертва, което помага на околните да я разпознаят преди събитието да се е случило.
- Знание за нормативните актове и всички органи, държавата, които могат да подпомогнат населението при наличието на подобен проблем.

Литература

1. Видева, Д. Насилието и трафика на деца в риск. Сборник доклади от лятно училище за професионалисти „Успешни практики и проблеми в превенцията на насилието и трафика на деца в риск“, Бургас, 2008г., стр. 14-18.
2. Закон за борба с трафика на хора, обн. ДВ, бр. 46 от 20 Май 2003г.
3. Информация за правата на жертвите на трафик на хора. Национална комисия за борба с трафика на хора, 2012.

4. Конвенция на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, МВР, ДВ, бр. 98, 8 Декември 2005г.
5. Наръчник за превенция на трафика на хора. За обучители, преподаватели, педагогически съветници и социални работници. Обучения и работни дискусии. Национална комисия за борба с трафика на хора. София, 2010г.
6. Наръчник по превенция на трафика сред ромските момичета. Кампания „Аз не се продавам“. Бургас, 2009.
7. Правилник за организацията и дейността на националната комисия за борба с трафика на хора, обн. ДВ, бр.19 от 9 Март 2004г.
8. Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, МВР, ДВ, бр. 98, 8 Декември 2005г.
9. Разговори за трафика на хора. Ръководство за обучители по превенция на трафика на хора. Български червен кръст.
10. Станков, Б. Престъпността в България и нейните жертви. София, 1999г., стр. 90.
11. Томчева, Ст. Превенция на насилието и трафика на деца в риск. Сборник доклади от лятно училище за професионалисти „Успешни практики и проблеми в превенцията на насилието и трафика на деца в риск“, Бургас, 2008г., стр. 27-31.
12. Янев, С. Тренинг за млади момичета в горна училищна възраст (Апробиране на програма за обучителен модул). Сборник доклади от лятно училище за професионалисти „Успешни практики и проблеми в превенцията на насилието и трафика на деца в риск“, Бургас, 2008г., стр. 32-34.